

IŠ ŽEMAITIJOS kilę LIETUVOS etnologai

Parengė Donatas TYTUVA

Istorinių ir etnografinių regionų (vietinių etninių grupių) kultūros istorijos ir tradicijų, žodinės bei dainuojamosios tautosakos, muzikinio, materialiojo ir nematerialiojo kultūros paveldo ir jo tęstinumo, sąsajų su kitų etninių grupių kultūra tyrinėtojai... Lietuvoje įprasta šios srities specialistus vadinti etnologais, kartais – siaurąja prasme ir etnografais. Tarptautiniu mastu etnologas – žmogus, kuris, pasitelkęs etnografiją, tiria vietines etnines grupes bei jų kultūrą.

Kalbėdami apie iškiliausius iš Žemaitijos kilusius etnologus pirmiausiai paminime Norberto Vėliaus, Vacio Miliaus pavardes. Jų būrys gana nemažas. Būtų dar didesnis, jei prie jų pridėtume ir tuos, kurių abu ar vienas iš tėvų buvo žemaičiai. Tarp tokių – pasaulyje plačiai žinoma archeologė ir antropologė, archeomitologijos pradininkė Birutė Marija Alseikaitė-Gimbutienė (Marija Gimbutas, merg. Birutė Marija Alseikaitė), gimusi 1921 m. sausio 23 d. Vilniuje, mirusi 1994 m. vasario 2 d. Los Andžele (JAV), 1994 m. gegužės 8 d. jos palikai perlaidoti Kaune, Petrašiūnų kapinėse. B. M. Gimbutienė sujungė archeologiją, lingvistiką, etnologiją ir religijotyją į bendrą discipliną – archeomitologiją.

Abu jos tėvai buvo žemaičiai: mama – gydytoja oftalmologė, medicinos mokslų daktarė, Vil-

niaus krašto visuomenės veikėja Veronika Alseikienė-Janulaitytė (1883–1971), gimusi 1883 m. gegužės 18 d. Šiaulių apskrities Malavėnų kaime, o tėvas – gydytojas, Vilniaus krašto lietuvių visuomenės veikėjas Danielius Alseika (1881–1936), gimęs 1881 m. sausio 1 d. Skuodo valsčiaus Urvių kaime.

Išsamiau apie M. B. Gimbutienę ir jos tėvus, kitus žymius Lietuvos mokslininkus, kurie kad ir nėra gimę Žemaitijoje, bet jų tėvai iš šio krašto, planuojame rašyti kituose savo leidinio numeriuose. Na o dabar – dėmesys iškiliems Lietuvos etnologams, kurie savo gyvenimo kelią pradėjo Žemaitijoje. Šioje publikacijoje paminėtų žemaičių etnologų sąrašas nėra baigtinis, nes yra ir daugiau iškilių žemaičių, kurių niekas nevadina etnologais, bet kurie yra etnologijos mokslui reikšmingų darbų autoriai. Štai poetas Marcelijus Martinaitis (1936–2013). Tarp gausaus jo rašytinio palikimo yra ir tokios knygos kaip „Laiškai Sabos karalienei: esė romanas“ (2002), „Velykos su Marcelijumi Martinaičiu: fotoalbumas su tekstais (2012 2014)“, „Lietuvių etnologijos etiudai: senosios mūsų atminties atodangos“ (2020), kurios didelę teksto dalį sudaro dainų palikimo analizė. Pasak M. Martinaičio, dainose, mituose ir apskritai tautosakoje yra

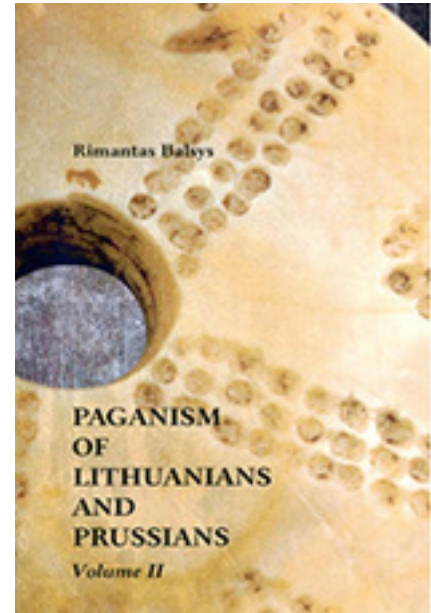
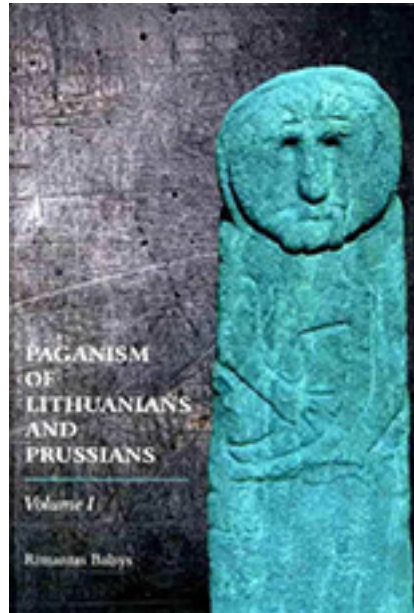

M. Martinaičio knygos „Lietuvių etnologijos etiudai: senosios mūsų atminties atodangos“ (2020) viršelis

užkoduotas lietuvių tautos moralinis teisynas, žmonių gyvenimai, veikla, jausmai, tikėjimas gyvenimu po mirties, yra pasakytas, iš kur mes esame, kas esame ir kodėl. Jis lietuvių liaudies dainų masyvą, skelbiamą daugiatomiaje „Lietuvių liaudies dainyne“, vadino lietuvių epu.

M. Martinaitis 1980–2001 m. Vilniaus universitete lituanistams dėstė lietuvių tautosakos kursą, skaitė lietuvių literatūros paskaitas ir kt. Pasak jo kolegų, jis kaip dėstytojas ir folkloro tyrinėtojas nebuvo „akademiško sukirpimo“. „Laiškai Sabos karalienei: esė romanas“ yra jo mitologijos, tautosakos ir etnografijos studijų rinkinys. M. Martinaitis taip pat yra ir daugelio studijų bei straipsnių tautosakos, liaudies meno tema, išspausdintų įvairiose knygose ir periodikoje, autorius.

(Nukelta į 14 p.)

R. Balsio sudarytos knygos „Konstantinas Bružas. „Apie tai, kas neturi išnykti: XIX a. pabaigos–XX a. 8 dešimtmečio etnografinė Žemaitijos apylinkių medžiaga“ (2017) ir knygu „Paganism of Lithuanians and Prussians. Volume I“ (2020), „Paganism of Lithuanians and Prussians. Volume II“ (2021) viršeliai

JUOZAS BALDŽIUS (iki 1939 m. Baldauskas, 1902–1962) – pedagogas, etnologas, profesorius (1944), spaudos bendradarbis. Svarbiausios jo mokslinių tyrimų sritys buvo šeimos, vedybų istorija, lietuvių tautosaka. J. Baldžius gimė 1902 m. gruodžio 3 d. Šiaulių apskrities Kuršėnų valsčiaus Sodybų kaime. Mokėsi Šiaulių gimnazijoje, aukštąjį išsilavinimą įgijo Lietuvos universitete (Kauno universitetas, nuo 1930 m. – Vytauto Didžiojo universitetas). Yra dirbęs dėstytoju Vytauto Didžiojo universitete, ten jam 1937 m. suteiktas istorijos mokslų daktaro laipsnis.

Yra išleistos dvi jo knygos: „Pirktinės vestuvės“, 1935 m. ir „Vogtinės vestuvės“, 1940 m.

1940–1951 m. (su pertrauka 1941–1944 m.) dėstė Vilniaus universitete (VU), 1944–1946 m. ėjo VU bibliotekos direktoriaus pareigas, buvo šio universiteto Etnografijos katedros vedėjas.

Jo straipsniai etnologijos ir folkloristikos tema buvo skelbiami leidiniuose „Kultūra“, „Vaga“ ir kt. Bendradarbiavo „Lietuviškoje enciklopedijoje“.

J. Baldžius mirė 1962 m. gegužės 2 d. Vilniuje.

Naudota literatūra:

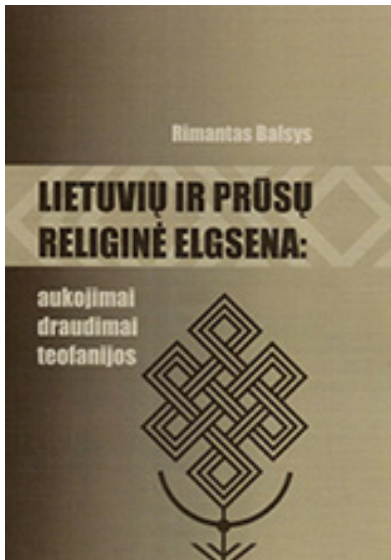
1. Vacys Milius, „Juozas Baldžius“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 2, Vilnius, 2002, p. 493.

2. „Baldauskas Juozas“, *Lietuvių enciklopedija*, t. 2, 1954, Bostonas, p. 85.

RIMANTAS BALSYS

Apie du dešimtmečius uostamiestyje darbuojasi iš Plungės rajono Užupių kaimo kilęs etnologas, mitologas, folkloro tyrinėtojas, redaktorius, spaudos bendradarbis, habilituotas humanitarinių mokslų daktaras (2008), profesorius Rimantas Balsys. Jis gimė 1961 m. vasario

25 dieną. Mokėsi Užupių pradinėje mokykloje, Plungės 1-ojoje ir Plungės 3-iojoje vidurinėse mokykloje. Vėliau studijavo Lietuvos konservatorijos Klaipėdos fakultetuose. Įgijęs aukštąjį išsilavinimą dirbo mokytoju Raudondvaryje (Kauno r.), vėliau persikėlė gyventi į Klaipėdą ir čia 1991 m. pradėjo dirbti Klaipėdos universitete (KU). Šiame universitete yra ėjęs Humanitarinių mokslų fakulteto prodekanas, dekanas pareigas, buvo Humanitarinių ir ugdymo mokslų fakulteto bei Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto dekanas, 2008 metais apgynė mokslo daktaro disertaciją, tais pačiais metais čia jam buvo suteiktas profesoriaus vardas. 2003–2006 m. buvo žurnalo „Tiltai“ priedo „Lietuviai ir lietuvininkai“ sudarytojas ir redaktorius. Kartu su Stasiu Vaitekūnu yra sudaręs ketletą žurnalo „Etninė kultūra“ numerių. 2007 m. tapo žurnalo „Res

R. Balsio knygos „Lietuvių ir prūsų religinė elgsena: aukojimai, draudimai, teofanijos“ (2017) viršelis

Humanitariae“ vyriausiuoju redaktoriumi, 2016 m. – Lietuvos mokslo premijų komisijos nariu.

R. Balsio knygos:

1. „Mažosios Lietuvos žvejų dainos. Sandaros, turinio ir poetikos ypatumai“, 2003 m.
2. „Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro“, 2006, 2010 m.
3. „Lietuvių ir prūsų pagonybė: alkai, žyniai, stabai“, 2015 m.
4. „Lietuvių ir prūsų religinė elgsena: aukojimai, draudimai, teofanijos“, 2017 m.
5. Mokslo straipsnių rinktinė „Apie savo kraštą ir jo žydinčias tvoras...“, 2019 m.
6. Metodinė priemonė „Pagoniškojo lietuvių ir prūsų panteono raida“, 2014 m.
7. „Paganism of Lithuanians and Prussians. Volume I“, 2020 m.
8. „Paganism of Lithuanians and Prussians. Volume II“, 2021 m.

R. Balsio sudaryti leidiniai:

1. „Konstantinas Bružas.

„Apie tai, kas neturi išnykti: XIXa. pabaigos – XX a. 8 dešimtmečio etnografinė Žemaitijos apylinkių medžiaga“, 2017 m.

2. „Stasys Vaitekūnas: nuo aušros iki saulėlydžio“ (kartu su Vida Vaitekūniene), 2019 m.

3. Petras Bielskis „Vieškeliu praėjęs Dievas“, 2020 m.

Informacija apie R. Balso daugelį straipsnių, pranešimų konferencijose, pasisakymus radijuje ir kt. žiniasklaidos priemonėse yra paskelbta internete adresu <http://tautosmenta.lt/rimantas-balsys/>.

Naudota literatūra:

„Rimantas Balsys“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 2, Vilnius, 2002.

Tautos menta. Mitinio pasaulėvaizdžio tyrimai: <http://tautosmenta.lt/rimantas-balsys/>.

BUTKEVIČIUS IZIDORIUS (iki 1944 m. – Butkus, (1924–1982) – etnologas, etnografas, istorijos mokslų kandidatas, pedagogas, spaudos bendradarbis, knygų autorius. Svarbiausios jo mokslinių tyrinėjimų sritys buvo Lietuvos kaimo tradicinė ir modernioji architektūra, gyvenviečių ir pastatų raida.

Gimė 1924 m. liepos 3 d. tuometinės Telšių apskrities Tverų valsčiaus Pribitkos kaime (dabar Rietavo savivaldybės teritorija). Mokėsi Tverų gimnazijoje. Vytauto Didžiojo universitete metus laiko studijavo archeologiją, vėliau – etnologiją Vilniaus universitete (VU). Pasirinkęs etnografiją, studijas tęsė Istori-

jos instituto aspirantūroje ir neakivaizdžiai Maskvoje veikusio SSSR mokslų akademijos Etnografijos instituto aspirantūroje. 1956 m. čia apgynė disertaciją tema „Dabartiniai lietuvių gyvenamieji namai“, tais pačiais metais jam buvo suteiktas istorijos mokslų kandidato laipsnis.

Yra dirbęs VU Archeologijos ir etnologijos katedroje vyresniuoju laborantu ir dėstęs istoriją Vilniaus žemės ūkio technikumė. Buvo Istorijos instituto Archeologijos ir etnografijos sektoriaus jaunesnysis bei vyresnysis mokslinis bendradarbis.

Yra kelių monografių, daugelio mokslinių straipsnių autorius. Parengė medžiagą ir sudarė „Pabaltijo istorijos ir etnografijos atlaso“ architektūrai skirtą dalį.

I. Butkevičius mirė 1982 m. lapkričio 20 d. Vilniuje, palaidotas Rūdiškėse (Trakų r.).

I. Butkevičiaus knygos:

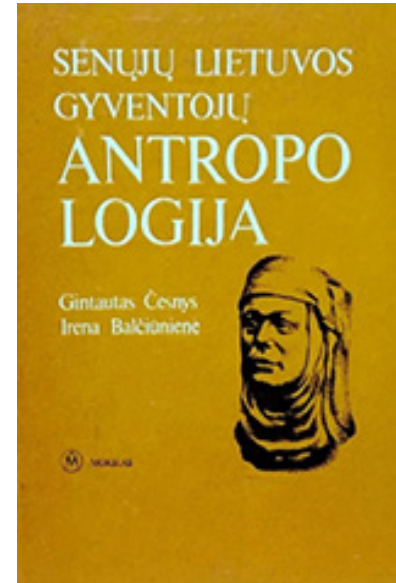
- „Lietuvos valstiečių gyvenvietės ir sodybos“, 1971 m.
- „Lietuvos socialistinio kaimo gyvenviečių formavimasis (1952–1978)“, 1980 m.
- „Sodybos naujosiose Suvalkijos kaimo gyvenvietėse“, 1981 m.
- „Naujosios žemaičių sodybos“, 1985 m.

Jis yra knygų „Lietuvių etnografijos bruožai“ (1964) bei „Panemunių dzūkai“ (1974) bendraautoris.

Naudota literatūra:

1. Vacys Milius, „Izidorius Butkevičius“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 3, Vilnius, 2003, p. 670.

(Nukelta į 16 p.)

Irenos Aušrelės Čepienės knygų „Lietuvių etninė kultūra. Raidos įžvalgos“ (2008), „Lietuvių etninės kultūros istorija“ (1995) ir G. J. Česnio, J. Balčiūnienės knygos „Senųjų Lietuvos gyventojų antropologija“ (1988) viršeliai

IRENA AUŠRELĖ ČEPIENĖ (VIŠINSKAITĖ) (1934–2016) – etnologė, pedagogė, humanitarinių mokslų daktarė (1975), knygų autorė.

Gimė 1934 m. gegužės 28 d. Šiauliuose. Filologiją studijavo Maskvos universitete. Įgijusi aukštąjį išsilavinimą dirbo Raseinių vidurinėje mokykloje, po to – Lietuvos kultūros ministerijoje, Vilniaus kultūros mokykloje. 1975 m. apgynė istorijos mokslų kandidatės laipsnį. Vėliau dirbo Lietuvos Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijoje bei Vilniaus dailės institute (dabar Vilniaus dailės akademija), Pedagogikos mokslinio tyrimo institute, dėstė Vilniaus pedagoginiame universitete (dabar Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija). 1999 m. jai suteiktas docentės vardas.

2010 m. I. A. Čepienė kartu su Marija Remiene apdovanota Jono Basanavičiaus premija.

2015 m. Šiaulių apskrities Po-

vilo Višinskio viešoji biblioteka Šiauliuose išleido D. Kazlauskienės sudarytą bibliografinę rodyklę „Irena Aušrelė Čepienė (Višinskaitė): bibliografijos rodyklė“.

I. A. Čepienė mirė 2016 m. vasario 21 d. Vilniuje, palaidota Karveliškių kapinėse.

I. A. Čepienės knygos:

1. „Lietuvių etninės kultūros istorija“, 1 t. – 1973 m., 2 t. – 1975 m., lenkų kalba – 2000 m.
2. „Lietuvių etninės kultūros istorija“, 1995 m.
2. „Lietuvių liaudies vestuvių veikėjai“, 1977 m.
3. „Etninė kultūra mokykloje“, 1997 m.
4. „Vandens ir medžio sakralumas“, 1997 m.
5. „Etninė kultūra ir ekologija: vandens ir medžio, vandens ir paukščio sakralumas“, 1999 m., 2003, 2003 m.
6. „Lietuvių tradicinės vestuvės“, 2012 m.
7. „Lietuvių etninė kultūra. Raidos įžvalgos“, 2008 m.

8. „Lietuvių tradicinės vestuvės“, 2012 m.

Naudota literatūra:

1. „Irena Čepienė“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 4, Vilnius, 2003, p. 305.

GINTAUTAS JURGIS ČESNYS

Gintautas Jurgis Česnys (1940–2009) – gydytojas anatomas ir antropologas, habilituotas biomedicinos mokslų daktaras, vienas pirmųjų lietuvių etninės antropologijos kūrėjų, Lietuvos mokslų akademijos narys ekspertas (nuo 1997), habil. m. dr. (1986). Jo svarbiausios mokslinių tyrimų sritys buvo vaikų fizinis ir psichomotorinis vystymasis, lietuvių etnogenezė, paleodemografija ir paleopopuliacinė genetika.

G. J. Česnys gimė 1940 m. balandžio 23 d. Raseinių miesto mokytojų šeimoje. 1957 m. baigė Marijampolės (tuometinę

Kapsuko) 2-ąją vidurinę mokyklą. Vėliau studijavo Vilniaus universitete (VU). Kaip yra pažymėję jo kolegos, „Visas jo gyvenimas buvo susietas su Vilniaus universiteto Medicinos fakultetu: nuo pat medicinos studijų baigimo 1963 m. jis dirbo Anatomijos, histologijos ir embriologijos (nuo 1989 m. antropologijos) katedroje: asistentu (1963–1974), docentu (1974–1988), nuo 1988 m. iki mirties – profesoriumi. Nuo 1988 iki 2000 m. buvo katedros vedėjas, 1989–1999 m. – Medicinos fakulteto dekanas. 1991–1993 m. Lietuvos mokslo tarybos, 1998 m. – Nacionalinės sveikatos tarybos narys, 2001–2003 m. Vilniaus miesto savivaldybės tarybos narys, nuo 1997 m. – Lietuvos mokslų akademijos narys ekspertas. Lietuvos valstybinės premijos laureatas (1989 m.), Estijos Respublikos Terra Marianna ordino kavaliereus, Lietuvos archeologijos draugijos garbės narys. 2009 m. liepos 6 d. Profesoriaus pastangų dėka Vilniuje atidengtas paminklas Vincui Kudirkai.“ (<http://www.atl.lt/2009/519-530.pdf>, žr. 2023-07-18).

Jis kartu su kitais specialistais dalyvavo pagal griaučius identifikuojant istorinių asmenybių (Kristijono Donelaičio, arkivyskupo palaimintojo Jurgio Matulaičio, Barboros Radvilaitės, Vilniaus vyskupo Abraomo Vainos, Estijos prezidento Konstantino Petso) palaikus.

G. J. Česnys mirė 2009 m. rugsėjo 28 d. Vilniuje, palaidotas Vilniaus Rokantiškių kapinėse šalia savo Motinos kapo ir simbolinio Tėvo kapo.

G. J. Česnio knygos:

1. „Komplikacijos gydant antibiotikais: bibliografinė rodyklė“ (kartu su T. Dragūniene), 1966 m.
2. „Lietuvių kūdikių fizinis išsivystymas“, 1969 m.
3. „Žmogaus augimo ir brendimo diagnostika“ (kartu su kitais autoriais), 1974 m.
4. „Lietuvos antropologijos bibliografija 1470–1970 m.“ (kartu su S. Pavilioniu), 1974 m.
5. „Lietuvių etnogenezė“ (kartu su kitais autoriais), 1987 m.
6. „Senųjų Lietuvos gyventojų antropologija“ (kartu su I. Balčiūniene), 1988 m.
7. „Lietuvių etninės paleoantropologijos pagrindai“, 1990 m.
8. „Didžiuojuosi savo Tėvu“, 1999 m.
9. „Žmogaus osteologija“, 2002 m.
10. „Žmogaus anatomija“, t. 1 (kartu su kitais autoriais), 2008 m.

Naudota literatūra:

1. „Gintautas Jurgis Česnys“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t.4, Vilnius, 2003, p. 324.
2. Rimantas Jankauskas, „In memoriam Profesorius Gintautas Jurgis Česnys 1940.04.23 – 2009.09.28“: <http://www.atl.lt/2009/519-530.pdf>.

INIJA TRINKŪNIENĖ

Inija Trinkūnienė – etnologė, folkloristė, kultūros sociologė, psichologė, folkloro grupės „Kūlgrinda“ vadovė, senojo lietuvių tikėjimo bendruomenės „Romuva“ vyriausioji krivė. Svarbiausios tyrimų sritys – etninės kultūros sklaida ir raiška.

I. Trinkūnienė gimė 1951 m. spalio 25 d. Kelmėje. Mokėsi Kelmės vidurinėje mokykloje, vėliau studijavo psichologiją Vilniaus universiteto Filosofijos fakultete. Baigusi jį pradėjo dirbti sociologe Lietuvos kultūros tyrimų institute. 1990 m. kartu su savo vyru etnologu, folkloristu, religijotyriu, senojo lietuvių tikėjimo bendruomenės „Romuva“ ilgamečiu vyriausiuoju kriviu Jonu Jauniumi Trinkūnu (1939–2014) įkūrė lietuvių apeiginio folkloro grupę „Kūlgrinda“ ir pradėjo jai vadovauti. 2004–2013 m. ji buvo Etninės kultūros globos tarybos prie Lietuvos Respublikos Seimo ekspertė. 2014 m. po vyro mirties įšventinta „Romuvos“ vyriausiąja krive. Ji šais pareigas eina iki šiol (paskutinį kartą į jas perrinkta 2022 m.).

2021 m. I. Trinkūnienei įteiktas Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos apdovanojimas už tradicinės kultūros puoselėjimą ir sklaidimą.

Naudota literatūra:

1. *Vikipedija. Laisvoji enciklopedija*: https://lt.wikipedia.org/wiki/Inija_Trink%C5%ABnien%C4%97.

PETRAS KALNIUS – etnologas, humanitarinių mokslų daktaras (1984), Lietuvos katalikų mokslų akademijos narys (1997), spaudos bendradarbis.

Gimė 1948 m. lapkričio 16 d. tuometinės Kretingos apskrities Darbėnų valsčiaus Vaineikių

(Nukelta į 18 p.)

P. Kalniaus knygos „Žemaičiai XX a. – XXI a. pradžia“ (2012), Angelės Vyšniauskaitės, P. Kalniaus, R. Paukštytės-Šaknienės knygos „Lietuvių šeima ir papročiai“ (2008) viršeliai

Medsėdžių kaime. Pagrindinės mokslinių tyrimų sritys – etniniai procesai, Lietuvos modernioji šeima ir tautinės mažumos, dabartinių lietuvių regioninė savimonė, etnodemografija.

1972 m. baigęs istorijos studijas Vilniaus universitete, dirbo Kėdainių kraštotyros muziejuje ir Lietuvos kultūros ministerijos Mokslinėje metodinėje kultūros paminklų apsaugos taryboje. 1975 m. perėjo dirbti į Istorijos institutą. Baigęs studijas tuometiniame Baltarusijos SSR Mokslų akademijos Menotyros, etnografijos ir folkloro institute, apgynė istorijos mokslų kandidato disertaciją tema „Dabartinė LSSR pramonės darbininkų šeima“. 1989–1991 m. buvo Lietuvos Istorijos instituto Etnografijos skyriaus vedėjas. 1993 m. pradėjo dirbti dėstytoju Vytauto Didžiojo universitete. 1997 m.

tapo Lietuvos katalikų mokslų akademijos nariu.

P. Kalniaus knygos:

1. „Lietuvos TSR pramonės darbininkų kultūros ir Šeimos etnografinės problemos“ (kartu su A. Daniliausku), 1983 m.

2. „Современная семья работников промышленности Литовской ССР: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук“, 1984 m.

3. „Šiuolaikinė Lietuvos TSR miesto šeima“, 1988 m.

4. „Lietuvių šeima ir papročiai“ (kartu su A. Vyšniauskaite ir R. Paukštyte-Šakniene), 1995 m., papildytas 2008 m.

5. Etniniai procesai Pietryčių Lietuvoje XX a. antrojoje pusėje“ („Lietuvos etnologija“, t. 5) Vilnius, 1998 m.

6. Metodinė priemonė „Sta-

tistikos taikymas etnologijoje“, 1999 m.

7. „Žemaičiai XX a. – XXI a. pradžia“, 2012 m.

8. „Homo narrans: folklorinė atmintis iš arti“ (kartu su B. Stundžiene ir kitais autoriais), Vilnius, 2012 m..

P. Kalnius sudarė leidinį „Punsko ir Seinų krašto lietuviai: etninio ir kultūrinio tapatumo bruožai“, 2006 m.

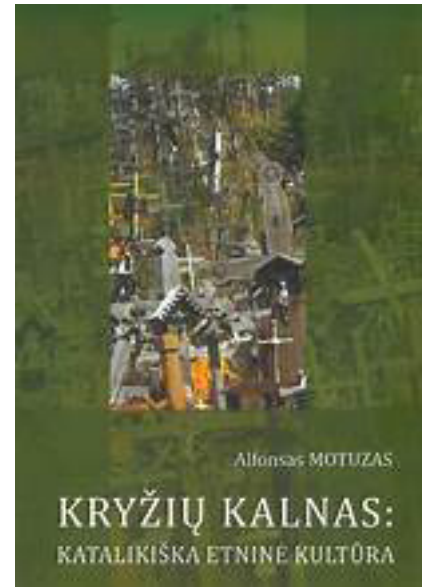
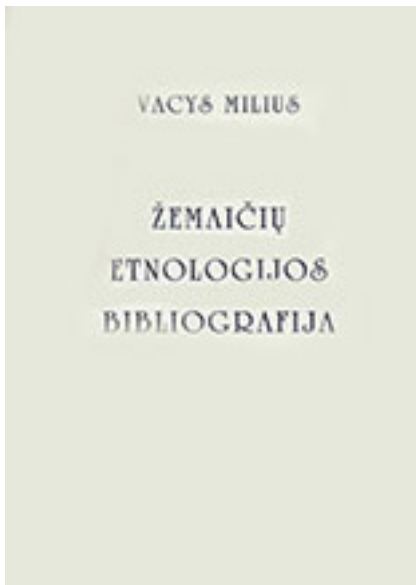
2008 m. Lietuvos istorijos instituto leidykla išleido Ritos Strazdūnaitės sudarytą darbą „Petras Kalnius: bibliografijos rodyklė, 1975–2008.

Naudota literatūra

1. „Petras Kalnius“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 9, Vilnius, 2006, p. 224.

VACYS MILIUS (1926–2005) – etnografas, etnologas, kultūrologas, bibliografas, kultūros veikėjas, kraštotyrininkas, kolekcininkas, pedagogas, habilituotas humanitarinių mokslų daktaras, Vytauto Didžiojo universiteto profesorius, Lietuvių katalikų mokslų akademijos akademikas, vienas iš Vilniaus žemaičių kultūros draugijos įkūrėjų, knygų autorius, bendraautoris, sudarytojas, kelių periodinių leidinių redkolegijų narys. Svarbiausios mokslinių tyrimų sritys – Lietuvos kaimo materialioji ir dvasinė kultūra, etnologijos istorija ir bibliografija.

V. Milius gimė 1926 m. gruodžio 8 d. Skuodo rajono Šauklių kaime. Iš pradžių mokėsi Šatėse, vėliau – Skuodo gimnazijoje, Telšių mokytojų seminarijoje.

V. Miliaus knygos „Žemaičių etnologijos bibliografija“ (1997) ir A. Motuzo knygų „Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje“ (2004), „Kryžių kalnas: katalikiška etninė kultūra“ (2013) viršeliai

Etnografiją ir muziejininkystę jis studijavo Vilniaus universitete (VU). Baigęs studijas dirbo Lietuvos istorijos instituto (iki 1990 m. – Istorijos institutas) Etnografijos muziejuje (dabar Lietuvos nacionalinis muziejus). 1951–1954 m. žinias gilino mokymasis buvusios SSSR Mokslų akademijos Etnografijos instituto aspirantūroje. 1954–2001 m. dirbo Lietuvos istorijos institute, 1997–2001 m. buvo šio instituto Etnologijos skyriaus vedėjas. 1956–1960 ir 1994–1999 m. dėstė VU, 1992–1999 m. dirbo Vytauto Didžiojo universitete, čia jam 1994 m. suteiktas profesorius vardas. 1948–2004 m. dalyvavo įvairiose Lietuvos vietovėse vykusiose etnografijos ir kraštotyros ekspedicijose.

1993 m. V. Miliui įteikta Jono Basanavičiaus premija. 1997 m. jis apdovanotas Gedimino 4 laipsnio ordinu, 2003 m. – Lietuvos mokslo premija už darbų ciklą „Lietuvių etninės kultūros tyrinėjimai 1956–2002 m.“.

V. Miliaus knygos:

1. „Žemės ūkio inventorius“ (kartu su I. R. Merkiene), 1979 m.
2. „Valstiečių verslai“ (kartu su J. Kudirka, A. Vyšniauskaite), 1983 m.
3. „Lietuvių liaudies papročiai“, 1988 m.
4. „Mokslo draugijos ir lietuvių etnografija“, 1993 m.
5. „Amatas ir kūryba“ (kartu su J. G. Morkūniene ir I. Šidiškienė), 1997 m.
6. „Žemaičių etnologijos bibliografija“, 1997 m.
7. „Lietuvių etnologijos bibliografija“, 2001 m.
8. „Lietuvių etnologijos bibliografija 1997–2002“, 2005 m.

V. Milius yra šių leidinių bendraautoris:

1. „Lietuvos etnografijos bruožai“, 1964 m.
2. „Pabaltijo istorinis ir etnografinis atlasas. Žemdirbystė“ (*Istorikoetnografičeskij atlas Pri-baltiki. Zemledelie*), 1985 m.
3. „Zervynos“, 1964 m.

4. „Ignalinos kraštas“, 1966 m.
5. „Dieveniškės“, 1969 m.
6. „Gaidės ir Rimšės apylinkės“, 1969 m.
7. „Merkinė“, 1970 m.
8. „Dubingiai“, 1971 m.
9. „Kernavė“, 1972 m.

Daug V. Miliaus straipsnių paskelbta Lietuvos, Latvijos, Lenkijos, Rusijos, Suomijos, Ukrainos, Vokietijos, Jungtinių Amerikos Valstijų, Kanados moksliniuose leidiniuose. 1965–2004 m. Lietuvos etnologijos ir folkloristikos bibliografijos duomenis V. Milius teikė Bonoje leidžiamai „Tarptautinei etnologijos bibliografijai“ (Internationale Volkskundliche Bibliographie).

V. Milius yra redagavęs daugelį Lietuvos istorijos, etnologijos, kultūros tęstinių leidinių, parengęs etnologijos šaltinių knygų.

V. Miliaus žmona buvo etnologė, habil. humanitarinių mokslų daktarė Marija Miliuvienė (1931–2018).

V. Milius mirė 2005 m. spalio
(Nukelta į 20 p.)

A. Motuzo knygos „Kryžių kalnas: Istorija, apeigos, muzika“ (2014), „Žemaičių Kalvarijos kalnų maldyno istorija, muzika ir apeigos“ (2018), „Vilniaus Kalvarijų Kryžiaus kelio vadovai: Istoriniai, liturginiai ir muzikiniai aspektai“ (2019) viršeliai

2 d. Vilniuje, palaidotas Vilniaus Rokantiškių kapinėse.

V. Miliaus gimtinėje Skuodo rajone, ant paminklinio Šauklių akmens, yra pritvirtinta V. Miliaus atminimo įamžinimui skirta lentelė.

Naudota literatūra:

1. Žilvytis Šaknys, „Vacys Milius“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, 2009, p. 136.

ALFONSAS MOTUZAS (1955–2019) – muzikologas, etnologas, habilituotas humanitarinių mokslų daktaras, knygų autorius. Svarbiausios mokslinių tyrimų sritys – lietuvių liaudies instrumentinė muzika ir giesmės.

Gimė 1955 m. lapkričio 22 d. Šiauliuose. 1962–1969 m. mokėsi Šiaulių 11-ojoje vidurinėje mokykloje, 1969–1973 m. – Šiaulių aukštesniojoje muzikos mokykloje, 1979 m. baigė Lietuvos konservatorijos Klaipėdos fakultetų A. Buikos orkestrinio

dirigavimo klasę, 1987–1991 m. tobulinosi Maskvos Gnesinų muzikos pedagoginio instituto Liaudies muzikos instrumentų katedros aspirantūroje. 1975–1995 m. buvo Lietuvos konservatorijos (dab. Lietuvos muzikos ir teatro akademija) dėstytojas. 1992 m. apgynė muzikologijos srities humanitarinių mokslų daktaro laipsnį. 1992–1995 m. Šv. Antano kolegijoje Kretingoje dirbo vyr. asistentu. 1992 m. tapo Lietuvių katalikų mokslų akademijos nariu. 1995–1996 m. ėjo Šv. Antano kolegijos Kretingoje dekano pareigas, 1996–1997 m. buvo šios kolegijos direktorius. 1995–1997 m. papildomai dėstė Klaipėdos universitete, buvo Šv. Antano religijos studijų instituto direktoriaus pavaduotojas, nuo 2000 m. – Klaipėdos universiteto Muzikologijos instituto vyr. mokslo darbuotojas.

2002 m. jam suteiktas habilituoto humanitarinių mokslų daktaro laipsnis (etnologijos sritis).

2004 m. A. Motuzas tapo

Lietuvos katalikų bažnyčios istorijos centro direktoriumi. Šiame centre jis ėjo ir vyr. mokslo darbuotojo pareigas. A. Motuzas buvo ir tuometinio Vilniaus pedagoginio universiteto (dabar Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija), Vilniaus Šv. Juozapo ir Telšių kunigų seminarijų dėstytojas.

2004 m. jam suteiktas profesoriaus vardas.

2000–2004 m. A. Motuzas buvo Lietuvių katalikų mokslų akademijos Klaipėdos skyriaus pirmininkas.

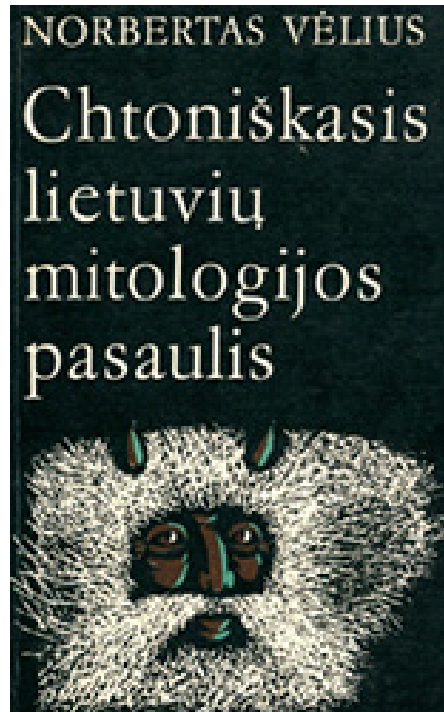
Jis yra skaitęs paskaitas Toronto, Oslo, Vienos, Miuncheno, Krokuvos, Liublino, Varšuvos, Sankt Peterburgo universitetuose.

A. Motuzo knygos:

1. „Mažosios Lietuvos evangelikų liuteronų liaudies apeiginė muzika (giesmės, psalmės)“, 1994 m.

2. „Žemaičių Kalvarijos Kalnai ir Kryžiaus kelias“, 1994 m.

3. „Lietuvos kalvarijų Kry-

N. Vėliaus parašytų knygų „Senovės baltų pasaulėžiūra“ (1983), „Chtoniskasis lietuvių mitologijos pasaulis“ (1987) ir jo sudarytos knygos „Lietuvių mitologija“ t. 2 (1997) viršeliai

žiaus kelių istorija, apeiginiai papročiai ir muzika“, 2003 m.

4. „Veprių Kalvarijos, istoriniai, etnologiniai ir etnomuzikologiniai aspektai“, 2006 m.

5. „Kelmės krašto katalikiška etninė kultūra“, 2007 m.

6. „Vilniaus Kalvarijų Kryžiaus kelių istorija, apeigos ir muzika“, 2002 m.

7. „Žemaičių Kalvarijos Kalnai; istorija, apeigos ir muzika“, 2004, 2014 m.

8. „Veprių Kalvarijos: istorija, apeigos ir muzika“, 2005 m.

9. „Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje“, 2004, 2005 m.

Svarbiausios A. Motuzo sudarytos knygos:

1. „Veprių Kalvarijų maldynas ir giesmynas“, 2007 m.

2. „Vilniaus Verkių Kalvarijų maldynas ir giesmynas“, 2008 m.

3. „Tytuvėnų bernardinų vienuolyno kalvarijų maldynas ir giesmynas“ su kompaktine plokštele, 2008 m.

4. „Kryžių kalno maldynas ir giesmynas“ su kompaktine plokštele, 2009 m.

5. „Kryžių kalnas: katalikiška etninė kultūra“, 2013 m.

6. „Kryžių kalnas: Istorija, apeigos, muzika“, 2014 m.

7. „Žemaičių Kalvarijos kalnų maldyno istorija, muzika ir apeigos“, 2018 m.

8. „Vilniaus Kalvarijų Kryžiaus kelio vadovai: Istoriniai, liturginiai ir muzikiniai aspektai“, 2019 m.

Naudota literatūra:

1. Birutė Žalalienė, „Alfonsas Motuzas“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 15, Vilnius, 2009, p. 532.

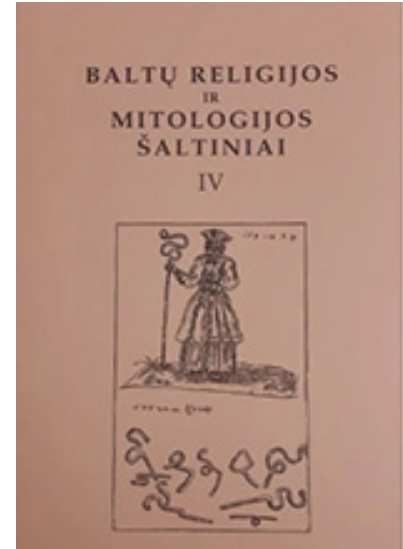
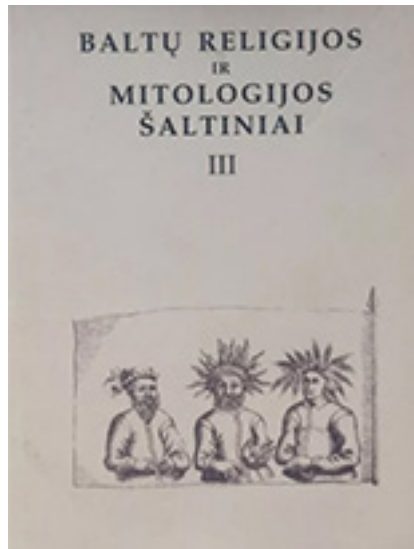
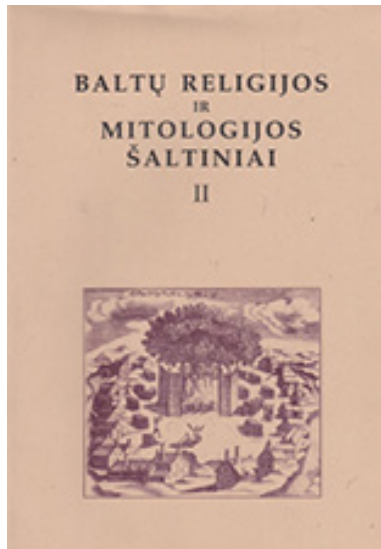
2. „Lygiai prieš 65 metus

gimė muzikologas, Šv. Antano instituto direktorius Alfonsas Motuzas“, *Švyturys* (Kretinga): <https://www.svyturiolaikrastis.lt/2020/11/22/lygiai-pries-65-metus-gime-muzikologas-sv-antano-instituto-direktorius-alfonsas-motuzas/>.

NORBERTAS VĖLIUS (1938–1996) – vienas žymiausių Lietuvos etnologų, etnografų, etnografijos rinkėjų (yra užrašęs apie 30 000 lietuvių tautosakos vienetų), folkloristų ir baltų mitologų. Jis taip pat buvo religijotyrininkas, kraštotyrininkas, pasaulyje pripažintas etninės kultūros tyrinėtojas, žymus XX a. pab. Lietuvos kultūrinio sąjūdžio veikėjas, daugelio knygų autorius, bendraautoris, sudarytojas.

Gimė 1938 m. sausio 1 d.

(Nukelta j 22 p.)

N. Vėliaus sudarytų knygų „Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai“, t. 2, 3, 4 (2001–2005) viršeliai

Šilalės rajono Gulbių kaime. 1947–1954 m. mokėsi Laukuvos vidurinėje mokykloje. Baigęs ją, čia kurį laiką dirbo mokytoju. 1957–1962 m. studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą Vilniaus universitete (VU). 1957 m. pradėjo rinkti tautosaką.

Baigęs studijas įsidarbino Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros institute (čia jis dirbo 1962–1989 m.). 1984 m. buvo paskirtas

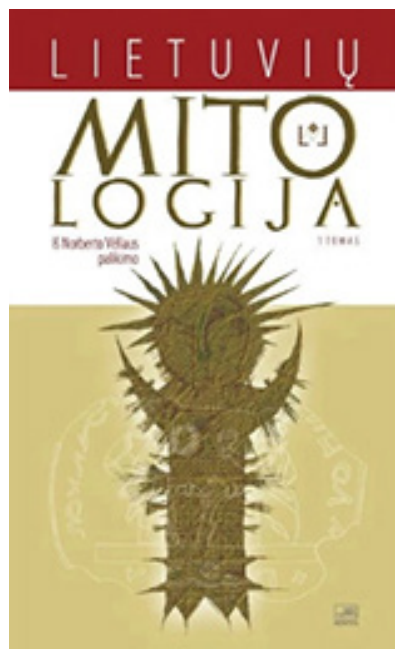
dirbti „Tarybų Lietuvos enciklopedijos“ moksliniu konsultantu. 1989 m. apgynė daktaro disertaciją tema „Chtoniškas lietuvių mitologijos pasaulis“. Nuo 1989 m. ėjo Vytauto Didžiojo universiteto Antropologijos, o vėliau – Etnologijos ir folkloristikos katedros vedėjo pareigas. Nuo 1990 m. buvo Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto vyriausiasis mokslinis bendradarbis. Daugelį metų dėstė tau-

tosakos kursą Šiaulių universitete (dabar Vilniaus universiteto Šiaulių akademija), vadovavo studentų tautosakos praktikai. Dėstė lietuvių etninės kultūros įvado ir mitologijos kursus Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje bei Vilniaus dailės akademijoje, Vytauto Didžiojo universitete ir Vilniaus universitete.

1990-aisiais, gavęs pakvietimą, buvo nuvykęs į JAV susipažinti su ten esančiais lietuvių

N. Vėliaus sudarytų knygų „Lietuvių liaudies padavimai“ (2010), „Kaip atsirado žemė“ (1986), „Sužeistas vėjas“ (1987) viršeliai

Knygų „Lietuvių etnologija“ I–III (2013–2015), spaudai parengtų iš N. Vėliaus rašytinio palikimo, viršeliai. Knygas sudarė Ramunė Vėliuvienė

tautosakos rinkiniais ir dalyvauti Čikagos VI meno ir mokslo simpoziume, kuriame perskaitė pranešimą „Lietuvių etninė kultūra Vytauto Didžiojo universitete“.

1992 m. N. Vėliui suteiktas profesoriaus vardas.

N. Vėlius aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje. Jis buvo Lietuvos mokslininkų sąjungos tarybos ir Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslinės tarybos narys, Vytauto Didžiojo ir Klaipėdos universitetų senatų narys, žurnalų „Lituanistika“, „Mokslas ir Lietuva“, „Liaudies kultūra“ redakcijų kolegijų narys, kraštotyrininkų leidinio „Zervynos“ rengėjas spaudai. Yra ėjęs ir Lietuvos mokslo tarybos Kvalifikacijos komisijos pirmininko pareigas. Buvo vienas iš iniciatorių, įkūrusių Lietuvių etninės kultūros draugiją ir Etninės kultūros globos tarybą (šiai tarybai jis kurį laiką ir vadovavo).

Aktyviai dalyvavo Kraštotyros draugijos veikloje, organizavo ekspedicijas, rinko ir užrašinėjo tautosaką Lietuvoje ir lietuvių gyventose vietovėse Rusijoje, Baltarusijoje, Lenkijoje, už šį darbą sovietmečiu buvo persekiojamas. Ekspedicijoje surinktą medžiagą panaudojo kartu su bendraautoriais spaudai parengtose kraštotyros monografijose „Zervynos“ (1964), „Ignalinos kraštas“ (1966), „Dieveniškės“ (1969), „Merkinė“ (1970), „Dubingiai“ (1971), „Kernavė“ (1972), „Dubičiai“ (1989), „Gervėčiai“ (1989), „Lietuvininkų kraštas ir Lietuvininkų žodis“ (1995), „Lydos krašto lietuviai“ (t. 1–2, 2002) ir kt.

1989 m. už mokslinį darbą N. Vėlius apdovanotas LSSR valstybine premija, 1990 m. už tautosakos rinkimą – Mato Slančiausko premija, 1993 m. už suorganizuotas kraštotyros ekspedicijas ir išleistas monografi-

jas– Jono Basanavičiaus premija.

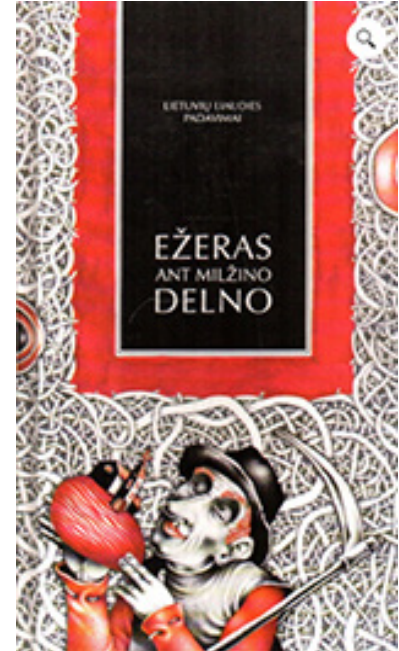
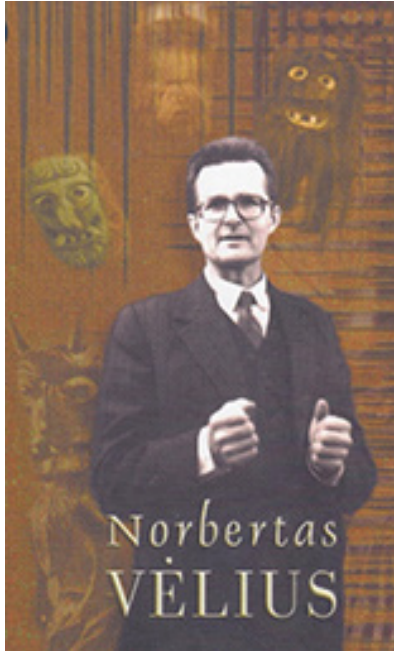
N. Vėliaus knygos:

1. „Mitinės lietuvių sakmių būtybės“, 1977 m.
2. „Senovės baltų pasaulėžiūra“, 1983 m.
3. „Chtoniškasis lietuvių mitologijos pasaulis“, 1987 m.
4. „Baltų mitologija iš sakalo skrydžio“, 2012 m.
5. „Lietuvių mitologija“, t.1–3, 2013–2015 m.

Svarbiausios N. Vėliaus sudarytos knygos:

1. „Lietuvių tautosaka“ 1–4 tomai (kartu su kitais), 1967 m.
2. „Senelių pasakos“, 1972 m.
3. „Oi tu kregždėle“, 1973 m.
4. „Šiaurės Lietuvos pasakos“, 1974 m.
5. Šiaurės Lietuvos sakmės ir anekdotai (kartu su A. Seselskyte, 1975 m.
6. „Laumių dovanos: Lie-

(Nukelta į 24 p.)

1999 m. Vilniuje išleistos Irenos Seliukaitės ir Perlos Vitkuvienės sudarytos knygos „Norbertas Vėlius“, N. Vėliaus knygos „Baltų mitologija iš sakalo skrydžio“ (2012) ir N. Vėliaus sudarytos knygos „Ežeras ant milžino delno“ (1995) viršeliai

tuvių mitologinės sakmės“, 1979 m.; rusų kalba – „Цветок папоротника: литовские мифологические сказания“, 1989; anglų kalba – „Lithuanian mythological tales“, 1998 m.

7. „Čiulba ulba sakalas“ (kartu su D. Krištopaite), 1985 m.

8. „Atbėga elnias devyniaragis“ (kartu su kitais), 1986 m.

9. „Kaip atsirado žemė“, 1986 m.

10. „Sužeistas vėjas“, 1987 m.

11. „Ežeras ant milžino delno“, 1995 m.

12. „Lietuvių mitologija“ t.1–2, 1995–1997 m.

13. „Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai“ t. 1–5, 1996–2005 m.

14. „Lietuvių liaudies dainynas“, t. 11, 1996 m.

15. „Lietuvių liaudies pavimai“, 2010 m.

16. „Baltų mitologija iš sakalo skrydžio“, 2012 m.

Informacija apie N. Vėliaus

bibliografiją yra paskelbta interneto svetainėje „Tautos menta. Mitinio pasaulėvaizdžio tyrimai“ adresu <http://tautosmenta.lt/norbertas-velius/>.

N. Vėlius mirė 1996 m. birželio 23 d. Vilniuje, palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinių Menininkų kalnelyje. Jo amžinojo poilsio vietą puošia 1999 m. skulptoriaus Antano Kmieliausko sukurtas akmeninis antkapinis paminklas (archit. Vytautas Edmundas Čekanauskas), kuriame pavaizduota mirties ir atsinaujinimo deivė Žemyna.

Vilniuje 1999 m. išleista Irenos Seliukaitės ir Perlos Vitkuvienės sudaryta knyga „Norbertas Vėlius“, 1997 m. – Vacio Miliaus ir Ritos Repšienės sudaryta „Norberto Vėliaus darbų bibliografija“, 2012 m. – knyga „Baltų mitologija iš sakalo skrydžio“.

Įamžinant N. Vėliaus atminimą Šilalės rajono Laukuvos

gimnazija pavadinta Norberto Vėliaus vardu.

2008 m. Vilniaus Naujosios Vilnios seniūnijoje viena gatvė pavadinta Norberto Vėliaus vardu.

2008-aisiais pradėtos organizuoti kasmetinės konferencijos „Profesoriaus Norberto Vėliaus skaitymai“.

2012 m. rugsėjo 1 d. Vilniaus Verkių seniūnijoje esančiame Balsių mitologiniame parke, prie Vilniaus Balsių pagrindinės mokyklos (Bubilo g. 8), pastatytas paminklas-skulptūra „Laiškas prof. Norbertui Vėliui“ (skulpt. Arvydas Ališanka).

2003 m. Gintaras Beresnevičius ir Algirdas Tarvydas sukūrė trijų dalių dokumentinį filmą „Norbertas Vėlius. Čia ir ten“.

Naudota literatūra:

1. „Norbertas Vėlius“, *Višuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://www.vle.lt/straipsnis/norbertas-velius/>.